

مقایسه میزان سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان نوجوان

شهر تهران: نقش جنس

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۱/۲۹ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۴/۰۳

شهلا پاکدامن^{*۱}

فرشته سادات مرتضوی نصیری^۲

عطیه عرب محبی شهرابی^۳

سید محمد ساداتیان^۴

چکیده

مقدمه: سرمایه اجتماعی به مجموعه منابعی گفته می‌شود که هر فرد یا گروه برای برقراری ارتباط در اختیار دارد، این منابع با فراهم آوردن حمایت‌های عاطفی و روانی نقش مؤثری در ارتقاء سلامت روان افراد دارد. پژوهش حاضر با هدف مقایسه سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های دوگانه آن بین دانش‌آموزان دختر و پسر شهر تهران انجام گرفت.

روش: جامعه آماری این پژوهش، نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ ساله شهر تهران بودند که از بین آن‌ها نمونه‌ای به حجم ۲۵۵ نفر (۱۰۹ دختر و ۱۴۶ پسر) به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه سرمایه‌ی اجتماعی دانش‌آموزان نوجوان (SCQ-AS؛ پویا و همکاران، ۲۰۱۴) استفاده شد. این پرسشنامه توسط پژوهشگران حاضر هنجاریابی و برای نخستین بار به کار گرفته شد. در نسخه هنجار شده برای نوجوانان ایرانی ساختار دوعاملی به دست آمد. توزیع داده‌های مربوط به متغیر سرمایه اجتماعی و ابعاد آن غیرطبیعی بود. بنابراین داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و آزمون U مان‌ویتنی تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: دختران نسبت به پسران در سطوح بالاتری از سرمایه اجتماعی قرار دارند. در بعد «انسجام اجتماعی در مدرسه» نیز نمرات دختران سطوح بالاتری را نشان می‌دهد. در بعد «اعتماد» اگرچه پسران نمرات بالاتری را کسب کرده‌اند اما تفاوت نمرات در این بعد بین دو گروه معنادار نیست.

نتیجه‌گیری: جنس دانش‌آموزان در میزان سرمایه اجتماعی آن‌ها تأثیر گذار است. یافته‌های این پژوهش می‌تواند در تدارک بسته‌های آموزشی مخصوص والدین و معلمان و کمک به ارتقای سلامت روان‌شناختی دانش‌آموزان نوجوان مفید واقع شود.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، جنس، نوجوان، دانش‌آموزان

۱. دانشیار، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران

* نویسنده مسئول: pakdaman.shahla@gmail.com

۲. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

۳. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

۴. کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

The comparison of adolescent's student of Tehran in terms of social capital: The role of sex city

Shahla pakdaman^{1*}

Fereshte Sadat Mortazavi Nasiri²

Atie Arab Mohebi Shahrabi³

Seyed Mohammad Sadatian⁴

Abstract:

Introduction: social capital is a variety of resources that every individual and group have to communicate. These resources have an effective role in improving mental health by providing psychological and emotional support.

Method: The present study aimed to compare the social capital and its components between the girl and boy students of Tehran city. The population of this study is adolescents aged 12 to 18 in Tehran. The sample consists of 255 students including 109 girls and 146 boys selected by convenience sampling. The participants completed the social capital questionnaire adolescent students (SCQ-AS; Paiva, et al., 2014). This questionnaire was standardized and used for the first time in this study. In the standardized version of the questionnaire, the two-factor structure was obtained for Iranian teenagers. The distribution of social capital's data was abnormal, so the Data were analyzed by descriptive statistics methods and U Mann-Whitney test.

Result: the levels of social capital and "social cohesion in school" were higher in girl adolescents. Although the boys have gained higher scores in "trust" subscale, while the scores between the two groups were not significant in this dimension.

Conclusion: Student's sex is an effective factor in their levels of social capital The findings of this study can be useful for preparation of training packages for parents and teachers to promote mental health in adolescent students.

Keywords: Social capital, sex, adolescent, students

---

1 . Associate Professor, Department of Psychology, School of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

* Corresponding Author: pakdaman.shahla@gmail.com

2 . MA in General Psychology, Department of General Psychology, School of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

3 . MA in General Psychology, Department of General Psychology, School of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

4 . MA in educational Psychology, Department of General Psychology, School of Education and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

مقدمه

نوجوانی مرحله گذار از کودکی به بزرگسالی است که در برگیرنده تغییرات بسیار در ابعاد زیستی، روان‌شناختی و اجتماعی می‌باشد (چاندراشکاراپا، راماکریشنا، رم و مانجوناث^{۲۲۹}، ۲۰۱۶). از نظر زیستی نوجوانان تغییراتی نظیر تغییرات بلوغ، تغییر در ساختار مغز و تمایلات جنسی را تجربه می‌کنند. در بعد روان‌شناختی ظرفیت شناختی نوجوان افزایش می‌یابد و در نهایت نوجوانان در تعامل با محیط مدرسه و خانواده و نقش‌های محول شده به آن‌ها در این محیط‌ها تغییرات اجتماعی را تجربه می‌کنند (ویکتور کارونان^{۲۳۰}، ۲۰۰۶).

سرمایه‌ی اجتماعی^{۲۳۱} به‌عنوان منابع ابزاری و اخلاقی تعریف شده که افراد می‌توانند از طریق شبکه‌های اجتماعی خود به آن دسترسی داشته باشند (نواک و کاواشی^{۲۳۲}، ۲۰۱۵). در حقیقت این مفهوم از آمادگی روانی افراد یک جامعه برای صرف‌نظر کردن از منافع شخصی و درگیر شدن در عمل جمعی پدید می‌آید (گنجی و ستوده، ۱۳۹۰) به تعبیر پورتر^{۲۳۳} (۱۹۹۸) سرمایه اجتماعی در درون ساختار روابط افراد یافت می‌شود. برای برخورداری از سرمایه اجتماعی فرد باید با دیگران رابطه داشته باشد. سرمایه اجتماعی مجموع منابع حقیقی و مجازی در دسترس یک فرد یا گروه است که این افراد به واسطه برخورداری از شبکه‌ای با دوام از روابط، فهم و درکی متقابل و کم و بیش نهادینه شده، آن را به دست آورده‌اند. بوردیو^{۲۳۴} (۱۹۸۶) بر این باور است که میزان سرمایه اجتماعی که یک فرد از آن برخوردار است، بسته به اندازه شبکه ارتباطات وی می‌تواند به‌طور مؤثری تغییر یابد. ادبیات پژوهشی درباره سرمایه‌ی اجتماعی بر دو بعد اصلی تمرکز دارد: پیوند^{۲۳۵} و پل زدن^{۲۳۶} (کتز و الن^{۲۳۷}، ۲۰۱۲). مفهوم پیوند به منابعی گفته می‌شود که در روابط عمیق مثل روابط ما با بستگان و دوستان نزدیک که از نظر پیشینه و هویت شباهت بیشتری به ما دارند، ریشه دارد. در مقابل پل زدن به منابع در دسترس گفته می‌شود که به روابط سطحی‌تر مثل روابط ما با آشنایان و همچنین شبکه‌های رسمی اشاره دارد (نوس، دیاس دیکاروالهوسرا، تورس و فراگا، ۲۰۱۹). اجتماعی شدن در روابط پیچیده نهادهایی همچون خانواده، مدرسه و رسانه‌ها صورت می‌گیرد. این نهادها به‌عنوان مسیر نخستین همواره برای نوجوان باقی می‌ماند (اعزازی، ۱۳۷۶). سرمایه اجتماعی در درون خانواده، پیوند مفید والدین و فرزندان در جهت ارتقاء اجتماعی شدن و بهزیستی روان‌شناختی فرزندان است که مستلزم زمان، توجه و بازیابی فعالیت نوجوانان توسط والدین می‌باشد. پدر و مادر می‌توانند با فراهم آوردن محیطی امن شرایط رشد روانی بهنجار فرزندان

229. Chandrashekarappa, Ramakrishnaiah, Ram & Manjunath

230. Karunan

231. Social capital

232. Novak & Kawachi

233. Portes

234. Bourdieu

235. Bonding

236. Bridging

237. Neves, Dias de Carvalho, Serra, Torres, & Fraga

را فراهم سازند (مفردنژاد، ۱۳۹۳) و با ایجاد روابط قابل اعتماد، امکان همانند سازی با دنیای اجتماعی را میسر سازند (افشاریان و کدیور، ۱۳۹۵). مفهوم سرمایه اجتماعی در خانواده به مقوله‌هایی همچون ادراک اعضای خانواده از حمایت، رفت و آمدهای خانوادگی، عضویت نوجوان و والدینش در نهادها و انجمن‌ها، همکاری، اعتماد و ارزش‌ها در درون خانواده اشاره دارد و کنش‌های متقابل اعضای خانواده با مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد (ورد نیا، شارع پور و ورمزیار، ۱۳۸۷؛ کیم و اسنایدر^{۲۳۸}، ۲۰۰۵).

اگر محیط مدرسه و خانه از نظر سرمایه‌ی اجتماعی از غنای کافی برخوردار نباشد، نمی‌تواند؛ دانش و مهارت‌های کافی را به نوجوان برای دستیابی به موفقیت، ارائه دهد (دوفار، پارسل، هافمن و بردات^{۲۳۹}، ۲۰۱۶). طبق پژوهش بی^{۲۴۰} (۲۰۱۹) سطوح بالاتر سرمایه اجتماعی در نوجوانان به نمرات بالاتری در بهزیستی روان‌شناختی آنها می‌انجامد. هنگامی که نوجوانان مدت زمان زیادی را در مدرسه می‌گذرانند، همسالان به‌طور فزاینده‌ای با اهمیت می‌شوند. در این سن حضور همسالان، در نحوه و فرایند ارزش‌گذاری پاداش برای نوجوان بسیار اثرگذار است (آقایی ایبانه و کلانتری، ۱۳۹۵). در سال‌های اولیه نوجوانی، نوجوانان افرادی را به‌عنوان به دوست برمی‌گزینند که تا حدودی به آن‌ها شباهت داشته باشد. ولی به تدریج این ملاک‌ها تغییر می‌کنند. دوستی‌ها در مقایسه با سایر کنش‌های متقابل همسالان صمیمانه و صادقانه‌تر است و در یافتن حس هویت به نوجوان کمک می‌کند. چگونگی روابط دوستی در میان دختران و پسران نوجوان متفاوت است. غالباً دختران به‌صورت گروه‌های دو یا سه نفری و پسران در گروه‌های وسیع‌تری دوست می‌شوند. در این دوره دوستی‌های نزدیک عموماً پایدار می‌ماند، اگرچه تعداد اندکی از نوجوانان در ارتباط نزدیک با دوست صمیمیشان تجدید نظر می‌کنند (وندوزلر، میوس، کوت و برنج^{۲۴۱}، ۲۰۱۶). دوستی‌های دختران نوجوان بین ۱۴ تا ۱۶ سالگی تحکیم می‌شود و در بسیاری موارد از لحاظ عاطفی ماهیتی بسیار عمیق می‌یابد، این دوستی‌ها بیشتر حول محور مباحث درسی شکل گرفته و میزان اطلاعات درسی بیشتری در آن رد و بدل می‌شود (ریگل-کرامب^{۲۴۲}، ۲۰۱۰؛ احدی و جمهری، ۱۳۸۹). تعاملات دوستان نزدیک ماهیتی خودافشاگرانه دارد و اظهاراتی حمایت‌کننده را شامل می‌شود (سید محمدی، ۱۳۸۸). غالباً میان دختران نوجوان وابستگی‌های شدید، احساس مالکیت و حتی حس حسادت اوج می‌گیرد و با کوچک‌ترین علامتی حاکی از عدم وفاداری نسبت به یکدیگر به خشم می‌آیند. دختران در سنین ۱۷ تا ۱۸ سالگی دوستی‌های کم‌تنش‌تری را تجربه می‌کنند و به تدریج از یکدیگر مستقل می‌شوند و نسبت به وجود تفاوت‌های میان یکدیگر درک بهتری پیدا می‌کنند.

238. Kim & Schneider

239. Dufur, Parcel, Hoffmann & Braudt

240. Bae

241. van Doeselaar, Meeus, Koot & Branje

242. Riegler-Crumb

دیپریتی و بوچمن^{۲۴۳} (۲۰۱۳) معتقدند که دختران دلبستگی بیشتری به مدرسه دارند و نسبت به پسران تلاش بیشتری برای به دست آوردن مهارت‌های مناسب و سازگاری با مدرسه به خرج می‌دهند. در مقابل در دوستی‌های پسران شدت عواطف به اندازه دختران نوجوان نیست. مبنای دوستی برای پسران غالباً علاقه‌مندی به فعالیت‌های مشترک و تعاون گروهی است. گرچه این بدان معنا نیست که در میان پسران دوستی ماهیت یا عمق کمتری داشته باشد. دختران با دوستان نزدیک خود اطلاعات خصوصی‌تری را رد و بدل می‌کنند، در حالی که پسران نوجوان با دوستان خود بیشتر به فعالیت‌های اجتماعی و ورزشی می‌پردازند (احدی و جمهری، ۱۳۸۹). کلوان، وینبرگ و ویلتون^{۲۴۴} (۲۰۱۶) دریافتند که دختران و پسران در میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معناداری ندارند و هر دو جنس از پیشرفت در روابط اجتماعی به یک اندازه سود می‌برند. در مقابل نتایج پژوهش فرلندر و همکاران^{۲۴۵} (۲۰۱۶) حاکی از تفاوت زنان و مردان در زمینه سرمایه اجتماعی بود. تفاوت جنسیت در سرمایه اجتماعی در حقیقت تفاوت زنان و مردان در توانایی هماهنگ کردن فعالیت‌ها برای رسیدن به اهدافشان با استفاده از اعتماد، هنجارها و شبکه‌های اجتماعی است (لاری، آندولینا و رادکلیف^{۲۴۶}، ۲۰۰۵). پژوهش نوریس و اینگلهرت^{۲۴۷} (۲۰۰۳) نشان می‌دهد که مردان و زنان در گروه‌های اجتماعی از نظر اعتماد به سایرین تفاوتی اندک اما معنی‌دار دارند. همچنین بر طبق پژوهش وسترنمن، اشبی و پرتی^{۲۴۸} (۲۰۰۵)، زنان و مردان در زمینه نمرات سرمایه اجتماعی تفاوت معناداری داشتند و این تفاوت در زمینه همکاری، همبستگی بین گروهی و توانایی حل تعارضات در زنان به وضوح بالاتر بود. پژوهش اینولف^{۲۴۹} (۲۰۱۱) نیز نشان داد که مردان نمرات بالاتری در سطح درآمد، تحصیلات، اعتماد و شبکه‌های اجتماعی غیرمذهبی دارند در مقابل شبکه‌های اجتماعی زنان نسبت به مردان مذهبی تر است.

امروزه محققین سرمایه اجتماعی را یکی از عوامل زمین ساز و مؤثر در سلامت اجتماعی و کاهش خطرپذیری در جامعه می‌دانند (کوران^{۲۵۰}، ۲۰۰۷). تحقیقات نشان داده‌اند که سرمایه اجتماعی در نوجوانان با موفقیت تحصیلی (دوفار، پارسل و تروتمن^{۲۵۱}، ۲۰۱۳)، کاهش ریسک‌پذیری برای انجام رفتارهای جنسی (واتنیب^{۲۵۲}، ۲۰۱۶)، میزان ابتلا و روند اختلالات روانی همچون افسردگی و مصرف مواد (فرلندر و همکاران، ۲۰۱۶) در ارتباط است. برای مثال نتایج پژوهش آنتیلا، آنتیلا، کورکی و والیمکی^{۲۵۳} (۲۰۱۷) نشان می‌دهد، روابط اجتماعی در نوجوانانی که از نشانه‌های

243. DiPrete & Buchmann

244. Klevan, Weinberg & Middleton

245. Ferlander & et al.

246. Laurie, Andolina, & Radcliffe

247. Norris & Inglehart

248. Westermann, Ashby, & Pretty

249. Einolf

250. Curran

251. Dufur, Parcel & Troutman

252. Watanabe

253. Anttila, Anttila, Kurki & Välimäki

افسردگی رنج می‌برند، تحت تأثیر تعداد روابط فعلی و کیفیت این روابط می‌باشد. از آنجا که یکی از اهداف مهم برنامه‌های توسعه هر کشور، کاهش آسیب‌های اجتماعی است، تحقق و دستیابی به این مهم، نیازمند شناخت عوامل مؤثر بر ایجاد آن در جامعه می‌باشد. از سوی دیگر تحقیقات در مورد نقش جنس در میزان سرمایه اجتماعی بسیار اندک است (مکلئان^{۲۵۴}، ۲۰۱۰؛ وینک و همکاران^{۲۵۵}، ۲۰۱۴) و بخش عمده‌ای از مطالعات انجام‌شده تا به امروز در مورد سرمایه اجتماعی با استفاده از نمونه بزرگسال بوده است و کمتر به این مفهوم و اهمیت آن در میان نوجوانان پرداخته شده است (امین زاده و همکاران^{۲۵۶}، ۲۰۱۳؛ چن و همکاران^{۲۵۷}، ۲۰۱۵). از این رو مسئله اصلی این پژوهش این است که آیا میزان سرمایه اجتماعی در دختران و پسران نوجوان متفاوت است؟ به عبارت دیگر آیا متغیر جنس بر میزان سرمایه اجتماعی نوجوانان می‌تواند، تأثیرگذار باشد؟

روش

طرح پژوهش حاضر از نوع علی مقایسه‌ای بود. جامعه آماری این پژوهش، نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ ساله شهر تهران بودند که از بین آن‌ها نمونه‌ای به حجم ۲۵۵ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. در این پژوهش مبنای انتخاب حجم نمونه دیدگاه کوهن بوده است. بر اساس این دیدگاه، به ازای هر متغیر پیش‌بین، دست‌کم پانزده آزمودنی انتخاب می‌شود (فراهانی و عریضی، ۱۳۸۴). پس از انتخاب نمونه پرسشنامه سرمایه اجتماعی در اختیار آنان قرار گرفت. ساختار عاملی و اعتباریابی پرسشنامه مورد استفاده در پژوهش به وسیله تحلیل اکتشافی تعیین شد. داده‌های به دست آمده توسط نرم‌افزار SPSS-۱۸، با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و همچنین روش‌های آماری استنباطی شامل آزمون کولموگروف اسمیرنوف و آزمون Uمان ویتنی برای تعیین تفاوت بین گروه‌ها تحلیل گردید.

ابزار پژوهش

الف) پرسشنامه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی دانش‌آموزان نوجوان^{۲۵۸} (SCQ-AS): پایا و همکاران^{۲۵۹}، ۲۰۱۴). این پرسشنامه ۱۲ سوالی دارای چهار زیر مقیاس با نام‌های «انسجام اجتماعی در مدرسه»^{۲۶۰}، «دوستی در مدرسه»^{۲۶۱}، «انسجام اجتماعی همسایگان»^{۲۶۲} و «اعتماد (مدرسه و

254. Maclean

255. Vyncke & et al.

256. Aminzadeh & et al.

257. Chen & et al.

258. Social Capital Questionnaire for Adolescent Students (SCQ-AS)

259. Paiva & et al.

260. School Social Cohesion

261. School Friendships

262. Neighborhood Social Cohesion

همسایگان»^{۲۶۳} بود. شیوه نمره گذاری این آزمون بر اساس مقیاس لیکرت (موافقم = ۱، نمی‌دانم/ نظری ندارم = ۲، مخالفم = ۳) می‌باشد. نمره کل از جمع نمرات ۱۲ گویه به دست می‌آید. (پاویا و همکاران، ۲۰۱۴). این پرسشنامه برای استفاده در پژوهش حاضر توسط پژوهشگران ترجمه و هنجاریابی شد. روایی پرسشنامه سرمایه اجتماعی با استفاده از روایی سازه و محتوایی و پایایی آن با استفاده از همسانی درونی و باز آزمایی با فاصله زمانی بررسی شد. روند ترجمه و هنجاریابی بدین گونه بود که سوالات پرسشنامه پس از ترجمه به زبان فارسی توسط چند نفر از اساتید دانشگاه‌های تهران و شهید بهشتی مورد بازبینی قرار گرفت، سپس از دو نفر از کارشناسان زبان انگلیسی خواسته شد تا مجدداً آن را به زبان اصلی ترجمه کنند. متن ترجمه شده با متن اصلی مقایسه شد و اشکالات آن مورد بررسی قرار گرفت. در گام دوم یک مطالعه مقدماتی روی بیست نفر از نوجوانان واجد شرایط معیارهای پژوهش انجام شد. در پایان اجرای هر پرسشنامه با هر یک از شرکت کنندگان مصاحبه‌ای صورت گرفت و مشکلات مرتبط با پاسخدهی به هر یک از سوالات اصلاح شد.

در این پژوهش روایی سازه، با روش تحلیل عوامل مورد بررسی قرار گرفت که در ابتدا از روش تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد (جدول ۲). با بررسی نتایج جدول ۲ که حاکی از برازش ضعیف مدل در نمونه نوجوانان شهر تهران بود، پژوهشگران در دومین مرحله پس از محاسبه شاخص کیفیت نمونه برداری و آزمون کرویت بارتلت بر روی داده‌های حاصل از اجرای پرسشنامه سرمایه اجتماعی از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده کردند. در نسخه هنجار شده برای نوجوانان ایرانی ساختار دوعاملی به دست آمد. سوالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷ و ۱۰ تحت عنوان «انسجام اجتماعی در مدرسه» و سوالات ۸، ۹، ۱۱ و ۱۲ با عنوان «اعتماد» نام‌گذاری شدند. از این بین نمره گذاری سؤال‌های ۱۱ و ۱۲ به صورت معکوس انجام می‌شود. سازندگان گزارش دادند که نمرات مقیاس دارای همسانی درونی هستند ($\alpha = 0/71$) و از پایایی باز آزمایی مناسبی نیز برخوردار است (پاویا و همکاران، ۲۰۱۴). در پژوهش حاضر نیز ضریب پایایی با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای پرسشنامه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی ۷۶/۵ به دست آمد. پایایی باز آزمون با فاصله زمانی یک ماه محاسبه شد و برای عامل «انسجام اجتماعی در مدرسه» ۸۹/۸، برای عامل «اعتماد» ۶۵/۳ و برای کل مقیاس ۸۵/۵ به دست آمد.

یافته‌ها

در این پژوهش ۲۵۵ نوجوان ۱۲ تا ۱۸ ساله، ۱۰۹ نفر دختر (۴۲/۷٪) و ۱۴۶ نفر پسر (۵۷/۳٪) با میانگین سنی ۱۵/۵۶ برای دختران و ۱۵/۳۸ برای پسران شرکت داشتند. در جدول ۱ میانگین و انحراف استاندارد افراد نمونه در سرمایه اجتماعی و ابعاد آن در نمونه‌ی کل و به تفکیک گروه‌ها ارائه شده است.

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد افراد نمونه در ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی به تفکیک گروه‌ها

کل		پسر		دختر		متغیر
SD	M	SD	M	SD	M	
۴/۶۷	۱۶/۴۸	۴/۱۲	۱۴/۷۶	۴/۳۷	۱۸/۷۸	انسجام اجتماعی در مدرسه
۱/۹	۷/۷۵	۱/۹۳	۷/۸۰	۱/۸۷	۷/۶۷	اعتماد
۵/۲۲	۲۴/۲۳	۴/۸۸	۲۲/۵۷	۴/۸۵	۲۶/۴۵	سرمایه اجتماعی (نمره‌ی کل)

خلاصه شاخص‌های برازش الگوی تحلیل عاملی تأییدی برای پرسشنامه سرمایه اجتماعی در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. نتایج تحلیل عاملی تأییدی برای پرسشنامه سرمایه اجتماعی

RMSEA	TLI	RFI	CFI	χ^2/df	Df	χ^2	مدل
۰/۱۵	۰/۶۸	۰/۵۹	۰/۷۷	۲/۴۳	۵۳	۱۲۸/۷۹	الگوی عاملی

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، χ^2/df بزرگ‌تر از ۲ می‌باشد (۲/۴۳). همچنین شاخص‌های CFI (۰/۷۷)، RFI (۰/۵۹)، TLI (۰/۶۸) هر سه کوچکتر از ۰/۹۰ و شاخص RMSEA بزرگتر از ۰/۰۵ هستند (۰/۱۵). این یافته‌ها برازش ضعیف مدل در نمونه حاضر را نشان می‌دهد. برای بررسی طبیعی بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف اسمیرنوف (K-S) استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون K-S در طبیعی بودن توزیع متغیر سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد آن به همراه

آزمون U مان ویتنی جهت مقایسه‌ی دو گروه

U مان ویتنی		بررسی نرمال بودن		متغیر
Sig	Z محاسبه شده	Sig	K-S	
**۰/۰۰۱	-۶/۹۷	*۰/۰۰۲	۱/۸۵	انسجام اجتماعی در مدرسه
۰/۵۵۳	-۰/۶۰	**۰/۰۰۱	۲/۱۲	اعتماد
**۰/۰۰۱	-۵/۹۵	*۰/۰۱۳	۱/۵۸	سرمایه‌ی اجتماعی (نمره‌ی کل)

*p<0.05 **p<0.001

بر اساس نتایج آزمون K-S (جدول ۳) توزیع داده‌های مربوط به متغیر سرمایه اجتماعی و ابعاد آن غیر طبیعی بود. لذا برای بررسی تفاوت بین دو گروه از آزمون یومان وینتی استفاده شد. همچنین بر اساس نتایج مندرج در جدول ۳ مقدار Z به دست آمده در سطح معناداری $p < 0/0001$ نشان می‌دهد که دختران نسبت به پسران در سطوح بالاتری از سرمایه اجتماعی و انسجام اجتماعی در مدرسه قرار دارند. در بعد اعتماد اگرچه پسران نمرات بالاتری را کسب کرده‌اند، اما تفاوت نمرات در این بعد بین دو گروه معنادار نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مقایسه سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های دوگانه آن بین نوجوانان دختر و پسر شهر تهران انجام گرفت. بر اساس نتایج جدول ۳ بین نمرات سرمایه اجتماعی دختران و پسران تفاوت معنادار وجود دارد. این یافته با نتایج پژوهش کلوان و همکاران (۲۰۱۶) که عدم تفاوت معنادار بین دو گروه در میزان سرمایه اجتماعی را نشان می‌داد، غیرهمسو بود. اختلاف موجود می‌تواند، ناشی از تفاوت در سن نوجوانان شرکت‌کننده (سال‌های آخر دبیرستان)، طولی بودن مطالعه مورد نظر و آزمون پیگیری پس از دو سال و همچنین ابزار به کار گرفته شده، جهت سنجش میزان سرمایه اجتماعی باشد. سن شرکت‌کنندگان پژوهش حاضر برخلاف پژوهش کلوان و همکاران (۲۰۱۶) دامن‌های از سال‌های ابتدایی گذر از کودکی به نوجوانی تا اواخر این دوره را در برمی‌گیرد. همچنین پژوهشگران در این مطالعه از فرم ۱۲ سؤالی سرمایه اجتماعی مختص نوجوانان استفاده کردند. این در حالی است که در پژوهش کلوان و همکاران (۲۰۱۶) ابزار مورد استفاده خاص گروه سنی نوجوان نبوده است. از سوی دیگر نتایج مطالعه حاضر با نتایج تحقیقات اینولف (۲۰۱۱)، نوریس و اینگلهرت (۲۰۰۳)، وسترنمن و همکاران (۲۰۰۵) و لاری و همکاران (۲۰۰۵) همسو بود. تحقیقات پیشین نشان داده که دختران نسبت به فشارهای اجتماعی حساس‌تر از پسران هستند و این امر می‌تواند، توجیه‌کننده‌ی میزان بالاتر نمرات آن‌ها در سرمایه اجتماعی در مقایسه با پسران باشد (ریگل-کرامپ، ۲۰۱۰). علاوه بر این دختران نوجوان در بعد «انسجام اجتماعی در مدرسه» نیز نسبت به پسران نمرات بالاتری را کسب کردند. این یافته با نتایج مطالعه دیپیریتی و بوچمن (۲۰۱۳) مشابهت دارد.

به‌طور کلی در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت دختران زودتر از پسران قادرند، با افراد هم‌جنس یا جنس مخالف رابطه‌ی صمیمانه برقرار کنند و روابط دختران معمولاً صمیمانه‌تر از پسران است. دختران نوجوان تأکید نسبتاً بیشتری بر جنبه‌های عاطفی و بین فردی دارند (یاسایی، ۱۳۹۰). در دختران اهمیت گروه با اینکه چه قدر آن گروه نیازهای رابطه‌ای آن‌ها را تأمین کند، تعریف می‌شود ولی در پسران این امر با هویت جمعی که گروه به آن‌ها ارائه می‌دهد، در ارتباط است (مادوکس و

برور^۱، ۲۰۰۵). دختران به‌طور طبیعی برای خدمت به خانواده و جامعه مستعدترند و این امر می‌تواند ناشی از تمایل پایین تر زنان به فعالیت‌های فردگرایانه و یا حضور بیشتر آن‌ها در شبکه‌های اجتماعی خانوادگی و همسایگان باشد (مولینوکس^۲، ۲۰۰۲). مردان اغلب با صفت‌هایی همچون خودمحوری و هدف‌گرا بودن تعریف می‌شوند و این صفات از جرأت و ورزشی، خودکارآمدی و حس تفوق آنان نشأت می‌گیرد در حالی که زنان با صفاتی چون علاقه به گروه، پرورش دادن و وابستگی‌های بین فردی تعریف می‌شوند. هدف‌های زنان نه تنها به خودشان مربوط می‌شود بلکه دیگران را هم در برمی‌گیرد (بهاتناگار و پاپاتلا^۳، ۲۰۱۹).

از دیگر نتایج این پژوهش تفاوت دو گروه دختران و پسران در بعد «اعتماد» بود. که علی‌رغم بالاتر بودن نمرات پسران در این بعد، تفاوت آن‌ها با گروه دختران معنادار نبود. این یافته با نتایج پژوهش نوریس و همکاران (۲۰۰۳) که حاکی از معناداری تفاوت دو گروه در نمرات «اعتماد» می‌باشد، غیرهمسو است. دختران در سنین نوجوانی روابط صمیمانه‌تری را با دوستان خود دارند و اطلاعات خصوصی‌تری بیش‌تر از مردان رد و بدل می‌شود (احدی و جمهری، ۱۳۸۹). از آنجا که لازمه چنین ارتباطاتی وجود اعتماد بین فردی می‌باشد، لذا نمی‌توان گفت که در این سن اعتماد در روابط دختران نقشی ندارد و احتمالاً هر دو جنس اعتماد را به شیوه‌های متفاوتی در روابط خود تجربه می‌کنند. تحقیقات نشان دادند که مردان نسبت به زنان تمایل بیشتری به تصمیم‌گیری مخاطره‌آمیز در زمینه‌های مختلف دارند (وبر، بلیس و بتز^۴، ۲۰۰۲؛ بیرنس، میلر، اسکافر^۵، ۱۹۹۹). تمایل پایین زنان برای تصمیمات مخاطره‌آمیز آن‌ها را به سمت انتخاب گزینه‌ی مطمئن‌تر و امن‌تر سوق می‌دهد.

بسیاری از روان‌شناسان تکاملی بر این باورند که ذهن انسان کامپیوتری همه‌کاره نیست بلکه به صورت مجموعه‌ای از واحدهای ذهنی تخصصی تکامل یافته است تا بتواند از عهده مشکلات خاصی برآید که انسان در مسیر بقای خود با آنها مواجه است. به نظر می‌رسد جنس مؤنث در جوامع انسانی از گذشته تاکنون شرایطی تا حدی متمایز از جنس مذکر را تجربه کرده است (به عنوان مثال حمایت و نگهداری از فرزندان و آسیب‌پذیری بیشتر از خطرات محیطی به دلیل شرایط فیزیکی متمایز از مردان) بنابراین نیاز به استفاده از راهبردهایی که پیوند اجتماعی وی را بیشتر کند تا از جامعه به‌عنوان یک منبع حمایتی بهره‌گیرند، در وی بیشتر از مردان به چشم می‌خورد؛ لذا امکان دارد، این امر سبب افزایش سرمایه اجتماعی در زنان شود. از سوی دیگر پژوهشگران حوزه شناخت اجتماعی بر این امر تأکید دارند که تلقی مردم از خودشان و دیگران بر چگونگی روابط آنها مؤثر واقع می‌شود و همچنین محیط اجتماعی بر تلقی‌ها، باورها و ارزش‌های افراد اثر می‌گذارد. بنابراین

1. Maddux & Brewer
2. Molyneux
3. Bhatnagar, & Papatla
4. Weber, Blais & Betz
5. Byrnes, Miller & Schafer

زندگی در محیط فرهنگی- اجتماعی ایران برای زنان، آنها را با توجه به ارزش‌ها و هنجارهای حاکم بر جامعه به سوی داشتن تعاملات مثبت با دیگران به دلیل داشتن نقش‌های چندگانه (عضویت در خانواده، مادری، وظایف شغلی، حمایت از اعضای خانواده و...) سوق می‌دهد که این امر به خودی خود سبب ارتقاء سرمایه‌های اجتماعی در آنان می‌شود.

برخی از محدودیت‌های پژوهش حاضر که تعمیم‌پذیری نتایج آن را با محدودیت مواجه می‌کند، می‌تواند؛ شامل استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس و محدود بودن جامعه آماری به نوجوانان ساکن شهر تهران باشد که تعمیم‌پذیری نتایج را به جمعیت‌های دیگر دچار اشکال می‌کند. محدودیت دیگر عدم کنترل تعدادی از متغیرهای خانوادگی و تحصیلی شرکت‌کنندگان است که به دلیل عدم امکان دسترسی و دست‌یابی به اطلاعات دقیق در این زمینه امکان انجام این کنترل میسر نشد. به‌طور مثال اطلاعات مربوط به کیفیت و کمیت روابط والدین یا مشکلات احتمالی آن‌ها، سوابق جدایی روان‌شناختی یا واقعی آنان و... پیشنهاد می‌شود؛ افزون بر سؤالات پرسشنامه درباره این متغیرها نیز اطلاعاتی جمع‌آوری شود. همچنین با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی در بهزیستی روان‌شناختی نوجوانان و نقش پررنگ خانواده و مدرسه در افزایش این متغیر تدارک بسته‌های آموزشی مخصوص والدین و معلمان در این زمینه و مناسب‌سازی آن از نظر ویژگی‌های روان‌سنجی می‌تواند موضوع پژوهش دیگری باشد. پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی برای دست‌یابی به نتایجی با قابلیت تعمیم‌پذیری بیشتر از نمونه‌گیری تصادفی، مصاحبه بالینی و مشاهدات ساختارمند نیز استفاده شود.

منابع

- احدی، ح و جمهری، ف. (۱۳۸۹). روانشناسی رشد نوجوانی، بزرگسالی (جوانی، میانسالی، پیری)، قم، آینده درخشان.
- اعزازی، ش. (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی خانواده با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر. تهران، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- افشاریان، ن و کدیور، پ. (۱۳۹۵). نقش دلبستگی به والدین و همسالان و ازخودبیگانگی روانی در پیش‌بینی رفتار خرابکارانه‌ی نوجوانان. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱۲(۱)، ۶۱-۷۸.
- آقایی ایبانه، ب و کلانتری، ع. (۱۳۹۵). بررسی مقایسه‌ای میزنوشته‌های مدارس منطقه‌ی شش شهر تهران (مطالعه موردی دو مدرسه). اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱۲(۲)، ۳۱-۶۲.
- برک، ل. (۲۰۰۷). روانشناسی رشد (از نوجوانی تا پایان زندگی)، یحیی سید محمدی، ۱۳۸۸، تهران، ارسباران.
- گنجی، م و ستوده، م، ه. (۱۳۹۰). رابطه‌ی گونه‌های دین‌داری و سرمایه‌ی اجتماعی (رویکردی نظری و تجربی در بین مردم شهرستان کاشان). جامعه‌شناسی کاربردی دانشگاه اصفهان، ۲۲(۲)، ۹۵-۱۲۰.

- مفرد نژاد، ن. (۱۳۹۳). مقایسه ناگویی هیجانی، سلامت روان و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی خانواده‌های طلاق و عادی با کنترل وضعیت اجتماعی-اقتصادی. اندیشه‌های نوین تربیتی، ۱۰(۲)، ۱۴۰-۱۲۰.
- مهدوی، م، ص و ظهیری، ه. (۱۳۹۰). نقش سرمایه اجتماعی درون خانواده بر سبک‌های اجتماعی شدن فرزندان. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۳(۳)، ۶۴-۵۱.
- وردنیا، ع.، شارع پور، آ.، ورمزیار، م.، ورمزیار. (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی خانواده و بزهکاری. پژوهش زنان، ۲(۶)، ۱۳۲-۱۰۷.
- Aminzadeh, K., Denny, S., Utter, J., Milfont, T. L., Ameratunga, S., Teevale, T., & Clark, T. (2013). Neighbourhood social capital and adolescent self-reported wellbeing in New Zealand: a multilevel analysis. *Social Science & Medicine*, 84, 13-21.
- Anttila, K. I., Anttila, M. J., Kurki, M. H., & Välimäki, M. A. (2017). Social relationships among adolescents as described in an electronic diary: a mixed methods study. *Patient preference and adherence*, 11, 343.
- Bae, S. M. (2019). The relationship between smartphone uses for communication, social capital well-being in Korean adolescents: Verification using multiple latent growth modeling. *Children and Youth Services Review*, 96, 93-99.
- Bhatnagar, A., & Papatla, P. (2019). Do habits influence the types of information that smartphone shoppers seek? *Journal of Business Research*, 94, 89-98.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital, Richadson, J. G. (Ed). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood press, New York.
- Byrnes, J. P., Miller, D. C., & Schafer, W. D. (1999). Gender differences in risk taking: A meta-analysis. *Psychological bulletin*, 125(3), 367-383.
- Catts, R., & Allan, J. (2012). Social capital for young people in educational and social policy, practice research. In J. Allan & R. Catts (Eds.), *Social capital, children and young people* (pp. 209-226). Bristol, UK: Policy Press
- Chandrashekarappa, S. M., Ramakrishnaiah, N. M. M., Ram, D., & Manjunath, R. (2016). Mental health among adolescent girls—An effort to know the association of mental disorders with socio-demographic variables. *International Journal of Medical Science and Public Health*, 5(11), 2305-2311.
- Chandrashekarappa, S. M., Ramakrishnaiah, N. M. M., Ram, D., & Manjunath, R.
- Chen, X., Wang, P., Wegner, R., Gong, J., Fang, X., & Kaljee, L. (2015). Measuring social capital investment: Scale development and examination of links to social capital and perceived stress. *Social indicators research*, 120(3), 669-687.

- Curran, EM. (2007), the relationship between social capital and substance use by high school students, *Journal of alcohol & drug education*, 7(2) 59-73.
- DiPrete, T. A., & Buchmann, C. (2013). *The rise of women: The growing gender gap in education and what it means for American schools*. Russell Sage Foundation.
- Dufur, M. J., Parcel, T. L., & Troutman, K. P. (2013). Does capital at home matter more than capital at school? Social capital effects on academic achievement. *Research in Social Stratification and Mobility*, 31, 1-21.
- Dufur, M. J., Parcel, T. L., Hoffmann, J. P., & Braudt, D. B. (2016). Who has the advantage? Race and sex differences in returns to social capital at home and at school. *Research in social stratification and mobility*, 45, 27-40.
- Einolf, C. J. (2011). Gender differences in the correlates of volunteering and charitable giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(6), 1092-1112.
- Ferlander, S., Stickley, A., Kislitsyna, O., Jukkala, T., Carlson, P., & Mäkinen, I. H. (2016). Social capital—a mixed blessing for women? A cross-sectional study of different forms of social relations and self-rated depression in Moscow. *BMC psychology*, 4(1), 37.
- Karunan, V. P. (2006). Adolescents Development: Perspective and Frameworks. *AMERICANA-E-Journal of American Studies in Hungary*, 4(2).
- Kim, D. H. & Schneider, B. (2005). Social capital in action: Alignment of parental support in adolescents' transition to postsecondary education. *Social Forces*, 84, 1181-1206.
- Klevan, S., Weinberg, S. L., & Middleton, J. A. (2016). Why the Boys are missing: Using Social Capital to Explain Gender Differences in College Enrollment for Public High School Students. *Research in Higher Education*, 57(2), 223-257.
- Laurie, N., Andolina, R., & Radcliffe, S. (2005). Ethnodevelopment: social movements, creating experts and professionalising indigenous knowledge in Ecuador. *Antipode*, 37(3), 470-496.
- Maclean, K. (2010). Capitalizing on Women's Social Capital? Women-Targeted Microfinance in Bolivia. *Development and Change*, 41(3), 495-515.
- Maddux, W. W., & Brewer, M. B. (2005). Gender differences in the relational and collective bases for trust. *Group Processes & Intergroup Relations*, 8(2), 159-171.
- Molyneux, M. (2002). Gender and the silences of social capital: Lessons from Latin America. *Development and change*, 33(2), 167-188.
- Neves, B. B., Dias de Carvalho, D., Serra, F., Torres, A., & Fraga, S. (2019). Social Capital in Transiti Early Adulthood: A Longitudinal and Mixed-Methods Approach. *Journal of Adolescent Research*, 34(1), 85-112.
- Norris, P., & Inglehart, R. (2013). Gendering social capital. *Gender and social capital*, 73, 34-45.

- Novak, D., & Kawachi, I. (2015). Influence of different domains of social capital on psychological distress among Croatian high school students. *International journal of mental health systems*, 9(1), 1.
- Paiva, P. C. P., de Paiva, H. N., de Oliveira Filho, P. M., Lamounier, J. A., e Ferreira, E. F., Ferreira, R. C., .. & Zarzar, P. M. (2014). Development and validation of a social capital questionnaire for adolescent students (SCQ-AS). *PloS one*, 9(8), e103785.
- Portes, A. (1998). Social Capital: Its Origins and Application in Contemporary Sociology. *Annual Review of Sociology*, 22, 1-24.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster.
- Riegle-Crumb, C. (2010). More girls go to college: Exploring the social and academic factors behind the female postsecondary advantage among Hispanic and White students. *Research in Higher Education*, 51(6), 573-593.
- Riegle-Crumb, C. (2010). More girls go to college: Exploring the social and academic factors behind the female postsecondary advantage among Hispanic and White students. *Research in Higher Education*, 51(6), 573-593.
- Van Doeselaar, L., Meeus, W., Koot, H. M., & Branje, S. (2016). The role of best friends in educational identity formation in adolescence. *Journal of adolescence*, 47, 28-37.
- Watanabe, K. (2016). The Cross Sectional Study on the Association between Sexual Awareness and Cognitive Social Capital among High School Students in Ho Chi Minh City, Vietnam. *Advances in Sexual Medicine*, 6(03), 33.
- Weber, E. U., Blais, A. R., & Betz, N. E. (2002). A domain-specific risk-attitude scale: Measuring risk perceptions and risk behaviors. *Journal of behavioral decision making*, 15(4), 263-290.
- Westermann, O., Ashby, J., & Pretty, J. (2005). Gender and social capital: The importance of gender differences for the maturity and effectiveness of natural resource management groups. *World Development*, 33(11), 1783-1799.